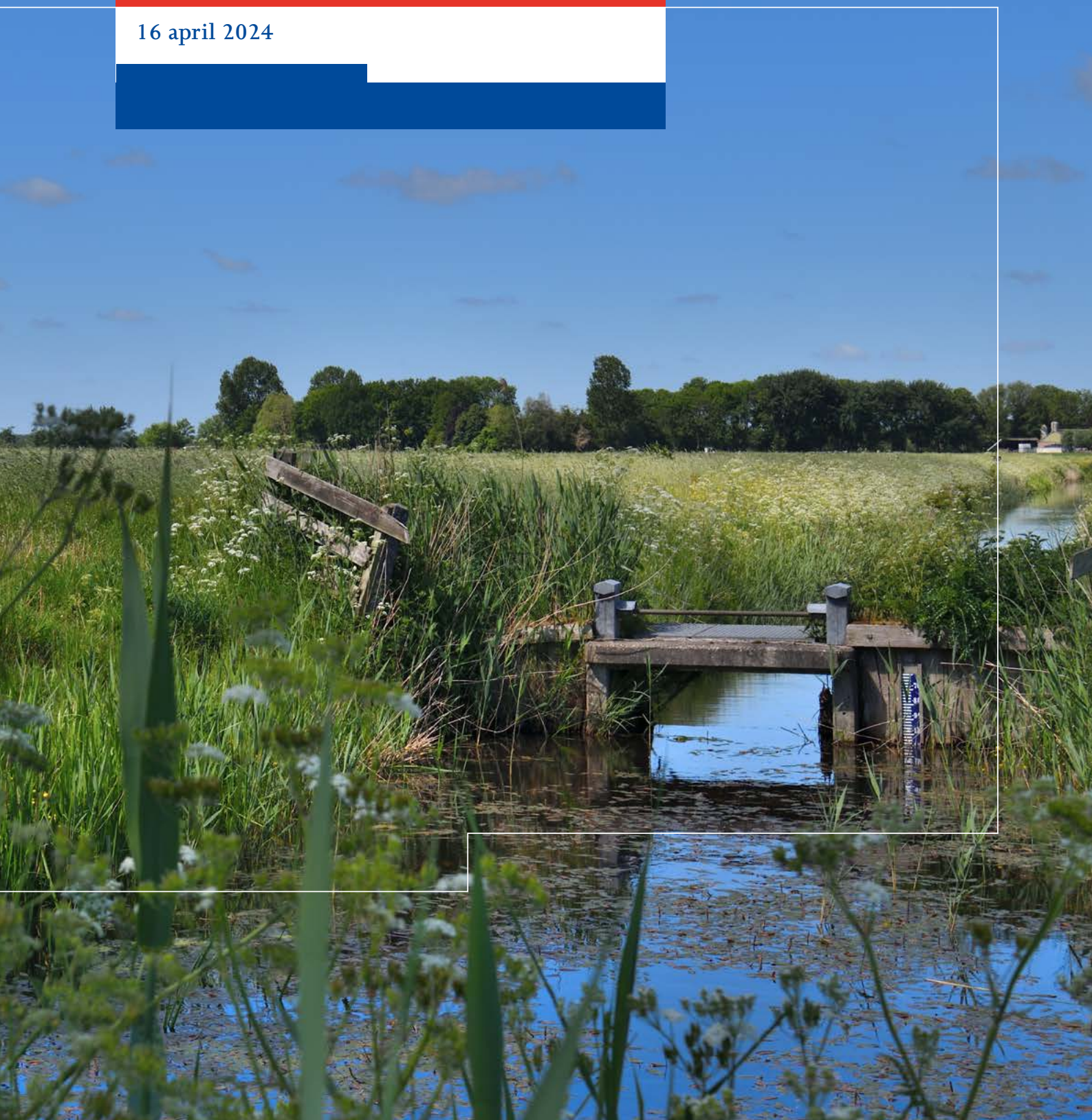

provinsje fryslân
provincie fryslân

Kadernota 2025

16 april 2024

Kadernota 2025

16 april 2024

Inhoud

HOOFDSTUK 1 Inleiding	5
HOOFDSTUK 2 Financiën	7
2.1 Totaalbeeld baten en lasten ontwikkeling	7
2.2 Ontwikkeling van onze Vrij aanwendbare reserve (VAR)	9
2.3 Onze financiële uitgangspositie en risico's	10
HOOFDSTUK 3 Onze voorstellen	12
HOOFDSTUK 4 Stand van zaken themabudgetten bestuursakkoord	14
BIJLAGE 1 Financieel kader	17
1 Onze uitgangspunten	17
2 Ontwikkeling van het begrotingssaldo	18
3 Ontwikkeling baten en lasten	21
4 Vrij aanwendbare Reserve (VAR) en weerstandsratio	26

1

Inleiding

Voor u ligt de Kadernota 2025 van de provincie Fryslân. Het begrotingsproces van de provincie start met de kadernota, waarin de richtlijnen en financiële verwachtingen voor de begroting van 2025 centraal staan. Een belangrijk inhoudelijk vertrekpunt voor onze begroting is het bestuursakkoord "Oparbeidzje foar Fryslân". Wat we met elkaar hebben afgesproken gaan we doen. De vertaalslag van ambities uit het bestuursakkoord naar helder geformuleerde doelen, acties en resultaten vindt stapsgewijs in de komende periode plaats.

De voorliggende kadernota biedt concreet inzicht in de eerste nadere invulling van het college voor de themabudgetten die u als Staten bij de Begroting 2024 heeft vastgesteld. Daarnaast geeft de beleidsplanning die u in december 2023 heeft ontvangen een doorkijk naar welk nieuw te vormen beleid u als Staten op welk moment kunt verwachten, met bijbehorende financiële keuzes die aan u worden voorgelegd.

We willen betrouwbaar, verantwoordelijk en een tikje eigenwijs zijn in de uitvoering. Helaas is de financiële ruimte voor nieuwe initiatieven beperkt, maar we werken graag met uw Staten samen om binnen de kaders het maximale voor onze mienskip eruit te halen. Daarmee trekken we de lijn door zoals we als bestuur al enkele jaren kijken naar onze begroting: nuchter en reëel. Tegelijkertijd worden we gedwongen om met minder veel te blijven doen. Samen met u, onze medeoverheden en partijen in de mienskip. Dat vraagt inspanningen van ons en van onze partners waarmee we de grote opgaven waar we als gemeenschap voor staan moeten aanpakken: perspectief houden voor de agrarische bedrijven, (woon)ruimte creëren voor onze inwoners en balans vinden in de natuuropgaven.

Blijvende onzekerheid

Onze Vrij Aanwendbare Reserve (VAR) biedt nu nog geen ruimte voor nieuwe voorstellen. Anders gezegd, we moeten eerst meer sparen om daarna nieuwe investeringen te kunnen doen. We willen graag samen met het Rijk onze opgaven oppakken, maar daarvoor is het wel nodig dat er helderheid komt over de kabinetsplannen en de financiële gevolgen daarvan voor onze provincie. Ook zien we dat er mede vanwege de geopolitieke ontwikkelingen nog steeds sprake is van een relatief hoge inflatie. Dit heeft uiteindelijk in de vorm van prijsstijgingen een financiële doorwerking in de begroting. De kadernota beperkt zich alleen tot de noodzakelijke voorstellen voor het jaar 2025 waarbij de dekking is gevonden binnen de totale begroting.

Ondanks donkere wolken blijven investeren

Vanuit het bestuursakkoord zijn eerder geïdentificeerde "donkere wolken" opgelost. Daartegenover staat dat in de kadernota drie onderwerpen kunnen worden aangeduid als "donkere wolken". Dit betekent dat er voor deze drie onderwerpen financiële knelpunten worden verwacht in de toekomst. In de kadernota leest u een onderbouwing van de onderwerpen en welke beheersmaatregelen het college tracht te nemen.

Positief nieuws is dat de Eerste Kamer onlangs ingestemd heeft met de landbouw-begroting. Daarmee komen er middelen vrij voor de realisatie van de 'koploperpakketten' binnen het programma NPLG/FPLG. Dit draagt bij aan het behalen van de NPLG-doelen op het gebied van natuur, water en klimaat. Voor onze provincie is hier een bedrag van circa € 150 miljoen mee gemoeid in de komende jaren.

Tegen de hierboven geschetste achtergrond proberen we als college een zo solide mogelijk beleid uit te voeren, zowel inhoudelijk als financieel. Dat is het uitgangspunt van het bestuursakkoord en de voorliggende kadernota. We moeten het met elkaar doen. In de komende jaren investeren we als provincie zo'n € 175 miljoen extra in Fryslân, Daarmee realiseren we wat in het bestuursakkoord en de begroting staat.

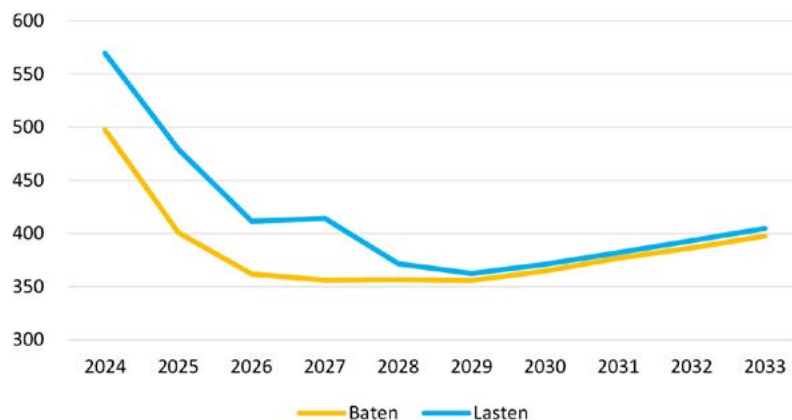
Financiën

Om onze keuze voor een sobere kadernota voor uw Staten tegen de juiste achtergrond te kunnen plaatsen presenteren we u in dit hoofdstuk, zoals elk jaar, de laatste financiële stand van zaken (een uitgebreid financieel kader vindt u in bijlage 1).

2.1 ■ Totaalbeeld baten en lasten ontwikkeling

Door tijdelijke inkomsten en uitgaven liggen onze totale baten (inkomsten) en lasten (uitgaven) in principe altijd boven de structurele baten en lasten. Een beeld van de verwachte ontwikkeling van die totale baten en lasten wordt gegeven in onderstaand figuur.

Figuur 1: Ontwikkeling totale baten en lasten (x € 1 mln.)

Het verschil in de totale lasten en baten in de eerste jaren ontstaat doordat geld uit onze vrij aanwendbare reserve (VAR) is benut voor het uitvoeren van het bestuursakkoord. Als we dat niet zouden doen zou een veelheid aan tijdelijke uitgaven over de gehele begroting heen niet meer mogelijk zijn.

Als provincie hebben we altijd incidenteel (tijdelijk) en structureel beleid. Onze tijdelijke uitgaven voor onze ambities zullen vrijwel volledig betaald moeten worden uit onze vrij aanwendbare reserve (VAR) en de aanvulling daarop vanuit onze begrotingsaldi.

De sterk dalende blauwe lijn in de bovenstaande figuur vertelt het verhaal: tussen die blauwe lijn en de gele bevinden zich onze tijdelijke uitgaven aan allerlei beleidsterreinen. De gele en blauwe lijn zijn na het eind van deze periode alleen maar (vrijwel) in evenwicht als we ervan uitgaan dat we in de nabije toekomst veel minder tijdelijk geld uitgeven. Onze begroting loopt dan terug van een kleine € 600 mln. naar rond de € 400 mln. Hierbij is nog geen rekening gehouden met de middelen uit het transitiefonds Landelijk Gebied (FPLG) welke als Specifieke uitkering (SPUK) aan ons uitgekeerd zal worden door het Rijk.

We zien dat ons structurele begrotingsaldo over 10 jaar negatief is (- €3,1 mln.). Enerzijds houden wij rekening met hogere inkomsten uit het provinciefonds ten opzichte van onze eerdere raming. Dit vanwege een verwachte stabielere raming van het accres vanaf 2027. Anderzijds is door de geopolitieke ontwikkelingen sprake van forse prijsstijgingen die hun weerslag hebben ontwikkeling van de structurele lasten van de provincie. In deze kadernota wordt gefocust op de realisatie van de plannen en ambities uit het bestuursakkoord. Mede met het oog op de financiële kaders, zijn er geen nieuwe voorstellen gedaan die ten laste komen van het begrotingsaldo. Daarmee wordt in deze kadernota ook geen beroep gedaan op de middelen in de VAR.

In lijn met de begroting vinden we de negatieve begrotingsaldi op dit moment acceptabel. Belangrijkste redenen hiervoor zijn de ontwikkelingen rondom het verdeelmodel provinciefonds en de mogelijke doorvoering van een nieuw belastinggebied. Wanneer de mogelijke gevolgen van deze majeure ontwikkelingen zich voor de provincie uitkristalliseren, is er nog voldoende tijd om hierop te anticiperen met eventueel aanvullende maatregelen. Wel is het zo dat door de investeringen uit het Bestuursakkoord de VAR voor een aanzienlijk deel is ingezet. Dit betekent dat de buffers voor het opvangen van eventuele onvoorziene tegenvallers en risico's afneemt. De noodzaak om toe te werken naar een sluitende meerjarenbegroting is daarmee evident.

Stand van zaken structurele bezuinigingen

Bij de behandeling van het Zero Based Budgetting rapport fase 2 op 29 juni 2022 in Provinciale Staten zijn een aantal structurele bezuinigingen vastgesteld. Deze zijn concreet in de begroting 2023 verwerkt op een tweetal stelposten na.

Dit betreft € 300.000 op de budgetinstellingen IVN Natuureducatie/It Fryske Gea en Friese Milieu Federatie vanaf 2026. De verkennende gesprekken met de betreffende instellingen over deze bezuiniging vinden inmiddels plaats. De concrete invulling wordt verwerkt in de Begroting 2025.

De andere stelpost betreft de bezuiniging op de budgetten brede kunstinfrastructuur en Fries van € 1,6 mln. met ingang van eveneens 2026. De concrete invulling wordt meegenomen in de beleidsnota's cultuur en taal welke respectievelijk voor de Statenvergadering van mei en juni 2024 worden aangeboden. Daarmee wordt ook deze invulling verwerkt in de Begroting 2025.

2.2 ■ Ontwikkeling van onze Vrij aanwendbare reserve (VAR)

De begrotingssaldi worden direct verrekend met onze VAR. Hieronder wordt de ontwikkeling van de VAR weergegeven waarbij rekening is gehouden met de voorstellen voor resultaatbestemming bij de jaarstukken 2023. Tevens is de minimale stand van de VAR van € 10 mln. meegenomen. Dit conform de vastgestelde financiële uitgangspunten in het bestuursakkoord.

VAR	2023	2024	2025	2026	2027
Bedragen x € 1 mln.					
Beginsaldo	211,2	200,6	198,4	172,1	132,1
Beschikking over reserve	-48,9	-21,9	-24,3	-37,0	-41,4
Begrotingssaldo		19,6	-2,0	-2,9	-4,3
Rekeningresultaat 2023*	38,3				
Stand ultimo	200,6	198,4	172,1	132,1	86,4
Minimale stand VAR					-10,0
Stand VAR ná mutaties	200,6	198,4	172,1	132,1	76,4

* cijfers nog vast te stellen door PS

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat de VAR de komende jaren daalt van € 200,6 mln. begin 2024 naar € 76,4 mln. in 2027. Dit heeft vooral te maken de beschikking over de VAR. Bij de begroting 2024 is meerjarig over de reserves beschikt om de negatieve begrotingssaldi door de verwerking van het Bestuursakkoord aan te vullen.

De 'plus' in 2024 dekt de negatieve saldi in het restant van bestuursperiode (t/m 2027). Deze 'plussen en minnen' lopen via de VAR. Per saldo heeft het begrotingssaldo in de komende vier jaar een positief effect op de VAR van totaal ruim € 10 mln.

De VAR maakt onderdeel uit van de beschikbare weerstandscapaciteit. De ontwikkeling van de VAR is daarmee van invloed op de hoogte van de weerstandsratio. Door de investeringen uit het bestuursakkoord is onze weerstandsratio teruggebracht van 'ruim voldoende' (tussen de 1,4 en 2,0) naar 'voldoende' (bandbreedte 1,0 - 1,4). Daarbij is afgesproken om deze tijdens de komende bestuursperiode 2023-2027 weer terug te brengen naar 'ruim voldoende'.

Bij de jaarstukken is via de paragraaf weerstandsvermogen de weerstandsratio herijkt. Als we daarmee rekening houden en met de begrotingssaldi uit deze kadernota, dan is de weerstandsratio 1,3. Dit betekent dat meevallers in eerste instantie terugvloeien in de VAR zodat beschikbare weerstandscapaciteit hoger wordt. Om de ratio te halen van 1,4 moet de VAR nog worden aangevuld met circa € 21 mln.

Wanneer de weerstandsratio de ondergrens van de 'ruim voldoende' (1,4) heeft bereikt, kan de omvang van de financiële ruimte in beeld worden gebracht. Vervolgens kan worden bepaald of en in welke mate de beschikbare middelen worden ingezet voor de realisatie van (aanvullende) beleidsdoelen. Dit alles vanuit integrale inhoudelijke en financiële afweging binnen de begroting van provincie.

2.3 ■ Onze financiële uitgangspositie en risico's

Het huidige beeld van onze meerjarenbegroting laat zien dat de begroting gaat krimpen. Dit omdat de mogelijkheid om deze aan te vullen met tijdelijke middelen vanuit de reserves beperkt zijn. Hierbij is nog geen rekening gehouden met de nieuwe geldstromen vanuit het Rijk voor de grote transitie op het gebied van o.a. landelijk gebied en natuur. Deze middelen zullen verstrekt worden via specifieke uitkeringen waarmee de autonome keuzes van de provincies wel beperkt worden.

In de komende provinciale begrotingen zullen we kritisch kijken naar de rol van dividend in onze begroting als structurele inkomstenbron. We verwachten dat de dividenden die we nu hebben opgenomen in de provinciale meerjarenbegroting nog wel zullen komen. Maar we werken de komende jaren toe naar een situatie waarin we niet meer op dividend als structurele inkomsten zullen rekenen, maar deze als een mogelijke 'extra' zullen beschouwen. Ook dit is onderdeel van onze operatie om de begroting weer voor jaren structureel gezond en solide te maken.

Donkere wolken

Naast de bovengenoemde onzekerheid over onze inkomsten vanuit het Rijk en dividend schetsen we hier ook een aantal mogelijke 'donkere wolken' die boven onze uitgaven hangen: tijdelijke of structurele financiële tegenvallers die de komende jaren op zouden kunnen optreden en waar we dus rekening mee moeten houden. De donkere wolken die we momenteel voor ons zien zijn:

Natuurontwikkelopgave

Voor de natuurontwikkelopgave is op 30 november 2022 met uw Staten afgesproken dat er in de periode t/m 2027 750 ha functiewijziging en 2000 ha inrichting NNN wordt gerealiseerd. Op dit moment (na besluitvorming door uw Staten over het ganzenbeleid op 20-3-2024) is er een tekort van € 35 mln. om dit te realiseren. Hierbij is afgesproken dat we de komende periode op zoek gaan naar aanvullende financiering om het tekort te verminderen. Echter zien we ook dat het tekort de komende tijd nog verder oploopt door bijvoorbeeld de hogere kosten voor natuurbeheer e.d. Het is daarom onzeker of er voldoende budget is om de afgesproken hectares NNN in 2027 te realiseren. Bij de Berap 2024 wordt de programmering van het Natuurpact geactualiseerd op basis van de recente ontwikkelingen en verwachtingen.

Momenteel loopt het IPO onderzoek van BMC naar de prijsontwikkeling van de structurele taken Openbaar vervoer, Beheer en onderhoud wegen/vaarwegen en Natuurbeheer. Dit biedt mogelijk ruimte om met het Rijk tot een hogere vergoeding in het provinciefonds te komen waarmee er meer budget beschikbaar komt voor de natuurontwikkelopgave. In 2025 is er de MidtermReview, hierin zal een geactualiseerd beeld worden gegeven van de voortgang van de realisatie NNN.

Uitvoering Fries Programma Waddenkust vanaf 2025

In het Bestuursakkoord geeft het college aan bestaande Wadden-programma's te willen blijven voortzetten. Bij de Wadden zijn wij actief in verschillende programma's namelijk:

- Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026 (van Rijk-regio),
- Investeringskader Waddengebied 2016-2026 (interprovinciaal)
- Fries Programma Waddenkust (regionaal).

Het Fries Programma Waddenkust verbindt de bestaande (gebieds-)processen, opgaven en projecten langs de Waddenkust om zo te komen tot een integrale kustontwikkeling. De provincie is facilitator en werkt hierin samen met de betrokken partijen.

Daarnaast zorgt het Programma voor bundeling van verschillende financieringsstromen waardoor de haalbaarheid van de initiatieven wordt vergroot. In het bijzonder gaat dat om de nog beschikbare gelden van het Investeringskader Waddengebied, wat in 2026 afloopt, maar nog ca. € 30 mln. beschikbaar is voor projecten in Fryslân. Middels het Fries Programma Waddenkust pakt de provincie ook haar rol bij de Agenda voor het Waddengebied 2050 en bijbehorend Uitvoeringsprogramma 2021-2026 om samen met de andere Waddenprovincies tot een routekaart Integrale Kustontwikkeling te komen. Vanaf 2025 is er nog geen budget beschikbaar voor het Fries Programma Waddenkust en kan de provincie haar rol niet meer invullen. Daarmee wordt het moeilijker om provinciale opgaven te combineren met die van andere overheden en zo tot een grotere meerwaarde voor het kustgebied te komen. In 2024 wordt vanuit het programma gewerkt aan het verkrijgen van andere financieringsbronnen. Daarbij wordt bekeken of de verschillende overleggen rondom de Waddenkust efficiënter ingericht kunnen worden.

Noordelijk Archeologisch Depot te Nuis

Het Noordelijk Archeologisch Depot te Nuis waar wij onze archeologische vondsten en onderzoeksdocumentatie opslaan samen met de provincies Groningen en Drenthe (een wettelijke taak) heeft te maken met een schimmelluitbraak. De gebouwen moeten daarom worden aangepast en mogelijk zelfs worden vervangen. Daarnaast moet het pand verduurzaamd worden. De kosten hiervan zijn nu nog niet bekend. Het streven is om eind 2024 over meer duidelijkheid te beschikken m.b.t. keuzes en kosten.

Stresstest 2025

De stresstest met daarin de mogelijke effecten van exogene ontwikkelingen zoals accres, prijsinflatie, rente en dividend is recentelijk opgesteld bij de Begroting 2024. Gezien de onzekerheid rondom de Kabinetsformatie en welke keuzes daarbij gemaakt worden geeft de stresstest op dit moment geen ander beeld dan in november 2023. Daarom zal de geactualiseerde stresstest tegelijkertijd met de Begroting 2025 aan Provinciale Staten worden aangeboden.

3

Onze voorstellen

Voorstel 1: Proceskosten Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026

In het Bestuursakkoord is opgenomen dat we de bestaande Wadden-programma's willen voortzetten. Eén van deze programma's is het Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026 (UP). Vanaf 2020 is een nieuwe bestuurlijke governance voor het Waddengebied tussen Rijk en regio in werking getreden. Doel van de nieuwe governance is een gestructureerd gesprek te voeren over strategische beleidskeuzes en de samenhang hiertussen, om zo aan de voorkant met elkaar tot oplossingen te komen voor de opgaven in het Waddengebied.

De beleidsmatige onderlegger van de bestuurlijke Waddengovernance is de Agenda voor het Waddengebied 2050 (vastgesteld begin 2021) en het daaruit voortvloeiende Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026 (vastgesteld begin 2023). Agenda en Uitvoeringsprogramma bundelen een veelheid aan onderwerpen en initiatieven (onder andere rondom urgente vraagstukken ten aanzien van waterveiligheid, bereikbaarheid, landbouw, natuur, leefbaarheid, energietransitie) en brengen deze met elkaar in verband. Een belangrijk onderdeel van het Uitvoeringsprogramma is de verkenning om te komen tot een Kustfonds voor de periode vanaf 2027 (na aflopen Waddenfonds).

Rijk en provincies dekken gezamenlijk de overkoepelende kosten van het Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026. Aandeel van de provincie Fryslân in deze kosten is € 50.000. Daarnaast vloeien uit het Uitvoeringsprogramma enkele acties voor de provincies voort waarvoor procesgeld nodig is (ca. € 50.000 per jaar). In totaal bedragen de kosten daarom € 100.000 per jaar, gedurende de periode 2024-2026.

Voorstel:

In 2025 € 100.000 beschikbaar te stellen voor de proceskosten uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026. Als heroverweging stellen wij voor om het budget breed cofinancieringsbudget algemeen hiervoor te gebruiken.

Voorstel 2: Toezicht en handhaving stikstof

In de Kadernota 2021 is voor de jaren 2021 t/m 2024 € 450.000,- per jaar beschikbaar gesteld voor toezicht en handhaving als gevolg van de PAS uitspraak van de Raad van State. De PAS uitspraak en de stikstofproblematiek brengen extra werkzaamheden met zich mee voor de provincie om invulling te geven aan de wettelijk taak op het gebied van toezicht en handhaving. Hierbij gaat het om meer toezicht door een toename van handhavingsverzoeken en daarmee meer bezwaar en beroep op stikstofzaken.

Op dit moment loopt er vanuit het Rijk een artikel 2 onderzoek naar de extra werkzaamheden die o.a. op de provincies afkomen vanwege de stikstofproblematiek. Uitkomst van dit onderzoek kan zijn dat er extra middelen vanuit het Rijk komen voor deze werkzaamheden. Het onderzoek loopt echter vertraging op, door de val van het kabinet, en de uitkomsten zijn dus nog niet bekend.

Op 31 mei 2023 hebben Provinciale Staten ingestemd om vooruitlopend op de Rijksbijdrage voor het FPLG al kosten te maken in 2023/2024 tot een maximum van € 7 mln. In de jaarrekening dan een vordering op het Rijk op te nemen op de balans voor de gemaakte kosten hiervoor. Onderdeel hiervan waren ook de werkzaamheden rondom de PAS-melders. Tot nu toe is overigens nog geen gebruik gemaakt van deze werkwijze omdat het Rijk inmiddels via Specifieke Uitkeringen (SPUK's) de middelen beschikbaar heeft gesteld.

Voorstel:

De afspraak met de Staten, rondom het maken van kosten vooruitlopend op de Rijksbijdrage voor het FPLG, te verlengen naar de periode 2025/2026. Dit betreft de inzet op toezicht stikstof (tot een maximum van € 250.000) uitgevoerd door de Friese Uitvoeringsdienst Milieu en Omgeving (FUMO) en inzet voor de afwikkeling van handhavingsverzoeken en bezwaar en beroep (tot een maximum van € 200.000). Beide bedragen als onderdeel van het totale bedrag van € 7 mln.

4

Stand van zaken themabudgetten bestuursakkoord

In het bestuursakkoord 2023-2027 zijn diverse themabudgetten opgenomen waarbij de nadere invulling daarvan gedurende deze bestuursperiode bepaald wordt. Deze budgetten zijn als Gedeputeerde Staten voorwaardelijk in de Begroting 2024 opgenomen, dat wil zeggen dat het college eerst een besluit moest nemen over de aanwending daarvan voordat de dienst tot uitvoering kan overgaan.

Inmiddels heeft het college voor een aantal themabudgetten een besluit genomen over de inzet daarvan in de komende periode, de Staten zijn hierover via een aantal brieven geïnformeerd.

In het overzicht hierna zijn de themabudgetten uit het bestuursakkoord weergegeven. Daarbij is aangegeven welk bedrag vrijgegeven is en waarvoor deze worden ingezet. Daarnaast het resterende Gedeputeerde Staten voorwaardelijk budget met de voorlopige inzet daarvan. Als laatste is aangegeven wanneer de nieuwe beleidsnota's voor behandeling in uw Staten gereed zijn. De behandeling daarvan kan tot andere keuzes leiden van de aanwending van de resterende budgetten.

Progr.	Thema-budget	Totaal-bedrag	Door GS vrijgegeven budget		GS voorwaardelijk		
			Onderwerp	Bedrag	Onderwerp	Bedrag	Planning PS
2	Openbaar vervoer	4.000.000			Stimuleren initiatieven voor nieuwe kleinschalige alternatieven voor openbaar vervoer in landelijk gebied	4.000.000	
					Subtotaal openbaar vervoer	4.000.000	
3	Natuur en Landschap	3.250.000	Programma weidevogels Herstelprogramma biodiversiteit Nationale Parken Subtotaal natuur en landschap	1.800.000 1.000.000 200.000 3.000.000	Programma landschapmonitoring	250.000	1e halfjaar 2025
	Landbouw	2.000.000	Boerennatuur	150.000	Landbouwagenda en nieuw beleid	1.850.000	3e kwartaal 2024
				150.000	Subtotaal landbouw	1.850.000	
4	Water en bodem	3.000.000	Toegepast onderzoek Water en Bodem sturend in de ruimtelijke inrichting	150.000	Toegepast onderzoek Water en Bodem sturend in de ruimtelijke inrichting Kaderrichtlijn Water c.q. schoon water Klimaatbestendigheid bebouwde omgeving Pilot verticale dijkdrainage om verzilting tegen te gaan	350.000 1.800.000 200.000 500.000	4e kwartaal 2024
			Subtotaal water en bodem	150.000	Subtotaal water en bodem	2.850.000	
	Wonen	5.000.000			Versnelling Woondeals (o.a. oplossen knelpunten woningbouw, herbestemmingsregeling, herstructurering) Onderzoek en advies	4.800.000 200.000	2025
					Subtotaal wonen	5.000.000	
	Energie	2.000.000	Mienskipsenergie/ energieloket Duurzame opwek Warmte (o.a. aquathermie en groen gas) Subtotaal energie	700.000 700.000 600.000 2.000.000			nvt
5	Economie	20.000.000	Ecosysteem Werkend	8.710.000 250.000	Speerpunten Programma's Ondernemend Aantrekkelijk Werkend Verbonden Coöperatief	5.400.000 4.000.000 650.000 250.000 150.000 350.000 240.000	Dec. 2024
			Subtotaal economie	8.960.000	Subtotaal economie	11.040.000	
	Gastvrijheid	4.000.000	Ecosysteem	910.000	Afhechting 7 programma-lijnen Ecosysteem Speerpunt Programma's	135.000 1.600.000 1.055.000 300.000	Nov. 2024
			Subtotaal gastvrijheid	910.000	Subtotaal gastvrijheid	3.090.000	
	Cultuur	17.500.000	Musea verlenging 2025 Kunstinfra Verlenging 2025 Arcadia	420.000 1.360.000 5.000.000	Kunstenaanbod Cultuurparticipatie Cultuur educatie Talentontwikkeling Musea Overig (procesgeld, samenwerking overheden, matchingsbudget)	5.120.000 180.000 1.100.000 1.300.000 1.710.000 1.310.000	Juni 2024
			Subtotaal cultuur	6.780.000	Subtotaal cultuur	10.720.000	
	Taal	10.000.000			Taalplan Onderwijs Sichtberens City of literature Taalproduksjehûs Taalfitaliteit	5.520.000 1.680.000 1.200.000 600.000 1.000.000	Juni 2024
					Subtotaal taal	10.000.000	

Progr.	Thema-budget	Totaal-bedrag	Door GS vrijgegeven budget		GS voorwaardelijk		
			Onderwerp	Bedrag	Onderwerp	Bedrag	Planning PS
5	Erfgoed	5.000.000			Planetarium Erfgoed	336.000	Juli 2024
					Subtotaal erfgoed	4.664.000	
	Leefbaarheid	14.000.000	Iepen Mienskipsfûns	12.000.000	Algemeen leefbaarheid en Sociaal domein	1.700.000	Nov. 2024
			Subtotaal leefbaarheid	12.000.000	Bestjoerstafel Seker en Sûn	300.000	
					Subtotaal leefbaarheid	2.000.000	
	Totaal	89.750.000	Totaal vrijgegeven	33.950.000	Totaal GS voorwaardelijk	55.800.000	

Peildatum 15 maart 2024

Disclaimer toegankelijkheid

Dit document heeft als doel om veel gegevens beschikbaar te stellen en daarbij is en blijft het toegankelijk maken van de interactieve tabellen en grafieken een uitdaging. De strekking ervan wordt beschreven in een korte omschrijving.

Heeft u vragen of wenst u aanvullende informatie? Neem dan contact op met de provincie Fryslân. We helpen u graag verder. Dat kan telefonisch via 058-2925925 of mail naar provincie@fryslan.frl.

Financieel kader

1 ■ Onze uitgangspunten

- In het Bestuursakkoord 'Oparbeidzje foar Fryslân' zijn de volgende financiële spelregels opgenomen:
- De meerjarenbegroting is structureel sluitend. Dit betekent dat de begroting op een termijn van zo'n 10 jaar sluitend is.
- Om in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen streven wij er naar om hiervoor structurele financiële ruimte beschikbaar te houden.
- De minimale stand van de Vrije Aanwendbare Reserve bedraagt € 10 miljoen.
- Structurele uitgaven dekken wij uit structurele middelen.
- Bij inzet van revolverende middelen zijn de gedeerde rendementen gedekt: de rente die wij mislopen of die wij moeten betalen dekken we af.
- Geld geven we alleen uit als we alle initiële kosten en (eventuele) structurele financiële gevolgen van een activiteit kunnen betalen.
- Bij elk voorstel aan Provinciale Staten dat geld kost, maken wij duidelijk hoe wij dit op verantwoorde wijze betalen.
- Gedeputeerde Staten voeren alleen moties uit die financieel gedekt zijn. Bij amendementen verwachten wij van Provinciale Staten dezelfde discipline.
- Aan het meefinancieren van projecten van anderen stellen we voorwaarden zodat we goed zicht kunnen houden op de resultaten. De verplichting tot verantwoording moet in verhouding staan tot de inspanning die de ander levert.
- Als wij financiële afspraken maken met anderen zijn die voor ons hard. Tegenvallers of extra benodigde middelen zijn voor rekening van de partij die deze het beste had kunnen voorzien. Dat is over het algemeen de partij waarmee we die afspraken hebben gemaakt.

2 ■ Ontwikkeling van het begrotingsaldo

Het financieel kader actualiseren we periodiek. Dit gebeurt naar aanleiding van externe wijzigingen (zoals veranderingen in het provinciefonds) of door besluiten van Provinciale en Gedeputeerde Staten. Vaak stellen uw Staten deze wijzigingen vast bij de behandeling van een begroting, de jaarstukken, of een bestuursrapportage. Daarnaast heeft het college het mandaat om een aantal wijzigingen zelf in de begroting te verwerken. Het betreft hier bijvoorbeeld wijzigingen in het provinciefonds, de opbrengsten motorrijtuigenbelasting, het rendement op vermogensbeheer of de dividenduitkeringen.

Ten behoeve van het kadernota 2025 hebben wij het financieel kader (begrotingsaldo) geactualiseerd. Deze actualisatie hebben wij gedaan op basis van de volgende uitgangspunten en aannames. Hieraan voorafgaand schetsen wij kort de context waar in dit financieel kader tot stand is gekomen.

a) Context

Bij het opstellen van deze kadernota (maart 2024) is de kabinetsformatie nog in volle gang. Daarbij is financiën het moeilijkste thema. De uitkomsten van de formatieonderhandelingen kunnen hun weerslag hebben op de financiële positie van de provincies. Zo wordt er mogelijk gekeken naar 'vermogende' provincies voor de inzet van 'overtollige' reserves en naar kortingen op de uitkering uit het provinciefonds.

Wat betreft de inkomsten van de provincie loopt op dit moment de adviesaanvraag aan het ROB (Raad voor Openbaar Bestuur) naar het model dat grondslag ligt aan de herijking van het verdeelmodel van het provinciefonds. Ook wordt er gekeken naar mogelijkheden voor een ander belastinggebied voor provincies en kan het 'rekening rijden' (Betalen naar Gebruik) op termijn ook van invloed zijn op de financiën van de provincie.

Mede door geopolitieke ontwikkelingen zien we dat er in vergelijking met voorgaande jaren nog steeds sprake is van een relatief hoge inflatie. Dit vertaalt zich in prijsstijgingen die we terugzien in de breedte van de begroting. In dit verband loopt er een IPO onderzoek (uitgevoerd door BMC) naar de prijsontwikkeling van de structurele taken Openbaar vervoer, Beheer en onderhoud wegen/vaarwegen en Natuurbeheer. De uitkomsten hiervan en de mogelijke impact op de omvang van het provinciefonds zijn onzeker.

De Eerste Kamer heeft inmiddels ingestemd met de landbouwbegroting. Dit betekent onder meer dat er middelen vrij komen voor de realisatie van de 'koploperpakketten' binnen het programma NPLG/FPLG. Dit draagt bij aan het behalen van de NPLG-doelen op het gebied van natuur, water en klimaat. Voor de provincie is hier een bedrag van circa € 150 mln. mee gemoeid in de komende jaren. Dit betekent dat er een substantiële geldstroom richting de provincie komt. Aan de andere kant brengt dit, onder andere gezien de krapte op de arbeidsmarkt, de uitdaging met zich mee om betreffende maatregelenpakketten daadwerkelijk te realiseren.

Ergo: we bevinden ons in financieel onzekere tijden, die hun weerslag kunnen/zullen hebben op de toekomstige financiële posities van provincie Fryslân.

b) Provinciefonds

- Het provinciefonds is gebaseerd op de decembercirculaire 2023. Het provinciefonds muteert als gevolg van het accres. Dit accres bestaat zowel uit een volumedeel als een prijscomponent (index). In het recente verleden is gebleken dat het accres flinke fluctuaties kan vertonen. Daarom wordt er bij het inrekenen van betreffende inkomsten uit voorzichtigheid een afslag toegepast. Vanwege een nieuwe financieringssysteem met ingang van 2027 wordt het accres stabiel. Het accres wordt bepaald aan de hand van de ontwikkeling van het bruto binnenlands product (bbp); zowel voor het volume- als prijsdeel. De afslag op het accres is daarom vanaf 2027 aangepast waardoor de geraamde inkomsten in het financieel kader voor de kadernota toenemen.
- Het streven voor het invoeren van het nieuw verdeelmodel is nog steeds 1 januari 2025. Daarmee zouden de herverdeeleffecten van het provinciefonds voor onze provincie tot extra inkomsten leiden vanaf 2025.

c) Motorrijtuigenbelasting

- Conform besluitvorming van Provinciale Staten worden de opcenten motorrijtuigenbelasting (MRB) vanaf 2024 weer jaarlijks geïndexeerd conform de CPB-cijfers februari 2024.
- Voor de opbrengst opcenten MRB is een afslag toegepast op de omvang van het wagenpark (-1%) gezien de ontwikkeling van de omvang en samenstelling van het wagenpark. Er is onder andere een verschuiving zichtbaar van het aantal dieselauto's naar elektrische auto's en voertuigen die op benzine rijden. Als deze verschuiving zich doorzet, betekent dit dat de opbrengsten van de opcenten dalen.
- In de meerjarenraming is nog geen rekening met het vervallen van de vrijstelling van de MRB op elektrische voertuigen.

d) Prijsindexcijfers

- We indexeren de lasten op basis van de CPB-cijfers februari 2024 (CEP). Conform bestaand beleid indexeren we alleen de structurele budgetten.
- Bij het inrekenen van de indexcijfers wordt tot nu toe een opslag toegepast van +10%. De afgelopen jaren is gebleken dat deze voorzichtigheidsmarge aan de hoge kant is. Jaarlijks valt het verschil tussen deze reservering voor nominaal en de indexering van de structurele lasten vrij in het begrotingssaldo. In het financieel kader voor 2025 is deze opslag aangepast van 10% naar 5%.
- Index openbaar vervoer (OV-index): in de overeenkomsten met de vervoerders is vastgelegd dat deze de LBI (Landelijk Bijdrage Index) index toegekend krijgen. Voor 2023 vindt een afrekening plaats op basis van de definitieve index. Deze ligt voor 2023 hoger dan waarmee in de begroting rekening is gehouden. Het effect hiervan (circa € 1 mln. structureel) hebben wij meegenomen in het herziene financieel kader.
- Voor de GWW-budgetten (Grond-, Weg en Waterbouw) passen we de index conform de bbp toe. Daarbij is de afspraak gemaakt om deze indexen om de vier jaar te herijken. We zien echter dat de afgelopen jaren sprake is van meer dan gemiddelde prijsstijgingen. Daarom wordt voorgesteld de frequentie van de herijking van de indexen op basis van de GWW-index te verhogen van vier naar twee jaar. Het financiële effect hiervan bedraagt structureel ruim € 2 mln.

e) Overige aannames

Naast deze technische punten zijn op de volgende punten aannames gedaan die ook van invloed zijn op de ontwikkeling van het begrotingssaldo:

- We kiezen ervoor in het herziene financieel kader rekening te houden met de verwachte positieve herverdeeleffecten vanuit het provinciefonds vanaf 2025. Dit is

in lijn met de brief die 21-02-2024 naar uw Staten is gestuurd (kenmerk 02200252). Ten opzichte van de begroting 2024 laten we de extra inkomsten wel minder snel oplopen gezien de grote onzekerheid over de uitkomsten en de invoeringsdatum van het nieuwe verdeelmodel.

- Rente achtergestelde lening Alliander: over de aflossing van deze lening zijn definitieve afspraken gemaakt. Dit betekent dat er t/m 2028 nog € 2,5 mln. aan rentebaten per jaar wordt gerealiseerd. Vanaf 2029 vervallen deze structurele inkomsten.
- Dividend Alliander: in het financieel kader is rekening gehouden met een afbouwscenario voor de dividendinkomsten Alliander. Voor 2024 is, op basis van de jaarcijfers 2023 van Alliander, een dividend begroot van € 21,9 mln. Vanaf 2025 daalt het begrote dividend naar € 4,5 mln. In het financieel kader bij de begroting 2024 was nog rekening gehouden met een structurele bate van € 7,5 mln.
- Op basis van de voorzichtige businesscase scenario ramen we voor het rendement (rente en dividend) van Windpark Fryslân een structurele inkomst van € 6 mln. Hiervan reserveren we jaarlijks € 4,3 mln. De overige € 1,7 mln. aan rendement komt ten gunste van de algemene middelen.
In het Bestuursakkoord 2023-2027 is afgesproken dat eventuele meeropbrengsten, in tegenstelling tot voorgaande jaren, ook ten gunste van de algemene middelen komen.
- Rentebaten: op korte termijn zijn hogere rente-inkomsten meegenomen omdat we zien dat o.a. het rendement op het schatkistbankieren toeneemt. Op de langere termijn is de veronderstelling dat de liquide middelen afnemen en daarmee ook de rentebaten.

In onderstaand overzicht is het verloop van begrotingssaldo voor de komende begrotingsperiode (2024 t/m 2028) op basis van de hiervoor beschreven uitgangspunten en aannames weergegeven. Wij hebben hierbij voor het inzicht het begrotingssaldo bij de jaarrekening als vertrekpunt genomen.

Ontwikkeling begrotingssaldo Bedragen x € 1 miljoen	2024	2025	2026	2027	2028
Startsaldo kadernota 2025 = saldo jaarrekening	10,4	2,7	1,4	0,8	3,0

Baten					
Bijstelling provinciefonds (aanpassing voorzichtigheids- marge v.a. 2027)	0,0	0,0	-0,2	2,4	4,1
Bijstelling provinciefonds verdeelmodel	0,0	0,0	0,0	-2,5	-2,5
Bijstelling opcenten MRB	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Rente (schatkistbankieren)	3,7	1,1	0,4	0,0	0,0
Rente (Alliander)	-0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bijstelling dividend Alliander	7,7	-2,3	-2,3	-2,3	-2,3

Lasten					
Bijstelling indexcijfers o.b.v. CEP februari	-2,4	-3,7	-2,5	-2,9	-3,7

Saldo kadernota 2025	19,6	-2,0	-2,9	-4,3	-1,2
-----------------------------	------	------	------	------	------

In de volgende paragraaf lichten we een aantal onderdelen nader toe.

3 ■ Ontwikkeling baten en lasten

Hieronder zijn ontwikkelingen van de baten, de lasten en de mutaties van de reserves weergegeven. Op verzoek van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties wordt onderscheid gemaakt tussen structurele en tijdelijke baten en lasten. Op deze manier wordt de structurele begrotingspositie van de provincie goed in beeld gebracht.

De mutaties in de reserves hebben vooral betrekking op de reserves van de tijdelijke budgetten en de VAR. De verschuiving van de bestedingsritmes over de jaren heen verloopt via deze reserves. In het ene jaar wordt gevormd en in het volgende jaar en/of de volgende jaren wordt onttrokken.

Ontwikkeling baten en lasten <i>Bedragen x € 1 mln</i>	2024	2025	2026	2027	2028
Baten Structureel	353,3	335,5	324,7	332,1	340,4
Baten Overig	144,1	65,3	37,1	24,0	16,2
Totaal baten	497,6	400,8	361,8	356,2	356,6
Lasten Structureel	312,5	326,5	325,3	341,2	351,8
Lasten Overig	257,2	152,9	86,3	73,0	19,8
Totaal lasten	569,7	479,4	411,6	414,2	371,6
Saldo voor bestemming reserves Structureel	41,0	9,0	-0,6	-9,0	-11,4
Saldo voor bestemming reserves Overig	-113,2	-87,6	-49,2	-49,0	-3,6
Totaal saldo voor bestemming reserves	-72,1	-78,7	-49,8	-58,0	-15,1
Reserves Structureel	5,8	8,9	-1,7	8,7	9,5
Reserves Overig	85,9	67,8	48,5	45,0	4,4
Totaal reserves	91,7	76,7	46,9	53,7	13,9
Saldo na bestemming reserves Structureel	46,9	17,8	-2,2	-0,3	-1,9
Saldo na bestemming reserves Overig	-27,3	-19,8	-0,7	-4,0	0,8
Begrotingssaldo	19,6	-2,0	-2,9	-4,3	-1,2

De ontwikkeling van baten en lasten is voor de komende 10 jaar in beeld gebracht. De raming van de laatste 5 jaar is onzekerder dan de eerste 5 jaar. Dit heeft onder andere te maken met de raming van het provinciefonds. In de circulaire worden alleen de eerste 5 jaren geraamd.

Ontwikkeling baten en lasten <i>Bedragen x € 1 mln</i>	2029	2030	2031	2032	2033
Baten Structureel	348,7	357,6	369,6	379,4	390,6
Baten Overig	7,2	7,2	7,2	24,0	7,2
Totaal baten	355,8	364,8	376,7	386,5	397,7
Lasten Structureel	357,7	367,7	378,6	389,8	401,3
Lasten Overig	4,6	3,3	3,3	3,3	3,3
Totaal lasten	362,3	371,1	381,9	393,1	404,6
Saldo voor bestemming reserves Structureel	-9,1	-10,1	-9,0	-10,4	-10,8
Saldo voor bestemming reserves Overig	2,6	3,8	3,8	3,8	3,8
Totaal saldo voor bestemming reserves	-6,5	-6,3	-5,2	-6,6	-6,9
Reserves Structureel	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
Reserves Overig	-2,2	-2,2	-2,2	-2,2	-2,2
Totaal reserves	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8
Saldo na bestemming reserves Structureel	-3,1	-4,2	-3,1	-4,4	-4,8
Saldo na bestemming reserves Overig	0,4	1,7	1,7	1,7	1,7
Begrotingssaldo	-2,7	-2,5	-1,4	-2,8	-3,1

A. Baten

1. Provinciefonds algemene uitkering:

Het provinciefonds is gebaseerd op de septembercirculaire 2023. Het provinciefonds muteert als gevolg van het accres. Dit accres bestaat zowel uit een volumedeel als een prijscomponent (index). Het volumedeel is gekoppeld aan de ontwikkeling van de rijksuitgaven en wordt bepaald aan de hand van de ARU (accresrelevante uitgaven). Volgens de reguliere normeringssystematiek (trap-op-trap-af) hebben wijzigingen in de ARU direct invloed op de ontwikkeling van de algemene uitkering en daarmee op de omvang van het provinciefonds. Dit brengt onzekerheid met zich mee waarvoor, conform bestaand beleid, een voorzichtigheidsmarge op de inkomsten uit het provinciefonds is toegepast.

Vanwege de hoge accessen (> 5%) is rekening gehouden met een voorzichtigheidsmarge van 2%. Gezien het historisch hoge accres voor 2024 (> 12%) is voor 2024 rekening gehouden met een afslag van 5%. Voor 2025 is rekening gehouden met een voorzichtigheidsmarge van 2%. Voor 2026 bedraagt dit weer de gebruikelijke 1%.

Bij de vorige begroting is het accres vanaf 2026 gelijk gesteld aan de prijsindexcijfers en is er geen rekening gehouden met het volume-deel van de bbp. Echter is er door het Rijk besloten om het provinciefonds te indexeren op basis van de ontwikkeling van het bruto binnenlands product. Dit betekent dat het accres naast een prijsdeel ook weer een volumedeel kent. Het volumedeel wordt gebaseerd op een 8-jaars historisch gemiddelde, terwijl de indexatie voor inflatie de prijs bbp van het lopende jaar volgt. De bedoeling hiervan is dat de omvang van het provinciefonds minder schommelt en reëel 'op niveau' blijft. Wat betreft het volumedeel betekent dit dat de volatiliteit (beweeglijkheid) van het accres afneemt. De aanname dat daardoor de inkomsten stabiel en beter te voorspellen zijn, is daarmee gerechtvaardigd.

Voor de begroting wordt daarom vanaf 2027 nu wel rekening gehouden met de volume-index. Deze wordt voor de helft meegenomen in de doorrekeningen. Er is dus voor dit specifieke onderdeel een voorzichtigheidsmarge van 50% toegepast. In onderstaande tabel is dit inzichtelijk gemaakt:

Ontwikkeling accres en voorzichtigheidsmarge	2024	2025	2026	2027	2028
Accres circulaire prijs*				2,6%	2,5%
Accres circulaire volume				1,7%	1,6%
Accres circulaire totaal	12,1%	5,6%	3,6%	4,3%	4,1%
Vorzichtigheidsmarge	-5,0%	-2,0%	-1,0%	-0,9%	-0,8%
Netto Accres	7,1%	3,6%	2,6%	3,5%	3,3%

* vanwege nieuwe systematiek alleen vanaf 2027 onderscheid te maken op basis van de circulaire

Het ministerie van BZK heeft samen met het IPO een nieuw verdeelmodel voor het provinciefonds op laten stellen door Cebeon. Hierbij worden onder andere de in het huidige model toegepaste parameters en maatstaven herijkt. Het ministerie heeft inmiddels een adviesaanvraag neergelegd bij de ROB over dit nieuwe verdeelmodel. Vooruitlopend op definitieve besluitvorming over de uitkomsten van dit onderzoek, nemen wij de naar verwachting positieve uitkomsten voor onze provincie mee in het herziene financieel kader.

Voor het verwachte positieve effect uit het nieuwe verdeelmodel zijn in de begroting van 2024 vanaf 2025 extra baten meegenomen, oplopend van € 2,5 mln. in 2025 naar € 7,5 mln. vanaf 2027. Vanwege de bestuurlijke discussies rondom dit onderwerp

hebben wij de opbouw voor het inrekenen van deze extra baten vertraagd. Hierdoor dalen de inkomsten in de jaren 2027-2030 met € 2,5 mln. Vanaf 2031 rekenen we dan wel weer met € 7,5 mln. Onderstaand is dit inzichtelijk gemaakt.

Effect vertdeelmodel Bedragen x € 1 mln	2024	2025	2026	2027	2028
Begroting 2024 (WAS)	0,0	2,5	2,5	5,0	5,0
Kadernota 2025 (WORDT)	0,0	2,5	2,5	2,5	2,5
Verschil	0,0	0,0	0,0	-2,5	-2,5

Effect vertdeelmodel Bedragen x € 1 mln	2029	2030	2031	2032	2033
Begroting 2024 (WAS)	7,5	7,5	7,5	7,5	7,5
Kadernota 2025 (WORDT)	5,0	5,0	7,5	7,5	7,5
Verschil	-2,5	-2,5	0,0	0,0	0,0

Voorgaande resulteert in onderstaande raming van de algemene uitkering. Deze is gebaseerd op de septembercirculaire 2023 en de aangepaste voorzichtigheidsmarges vanaf 2027.

Provinciefonds Bedragen x € 1 mln	2024	2025	2026	2027	2028
Septembercirculaire 2023*	234,5	234,3	224,5	230,6	237,0
Herverdeeleffecten (schatting)	0,0	2,5	2,5	2,5	2,5
Totaal provinciefonds in financieel kader	234,5	236,8	227,0	233,1	239,5

Provinciefonds Bedragen x € 1 mln	2029	2030	2031	2032	2033
Septembercirculaire 2023*	244,3	251,2	258,4	266,0	274,8
Herverdeeleffecten (schatting)	5,0	5,0	7,5	7,5	7,5
Totaal provinciefonds in financieel kader	249,3	256,2	265,9	273,5	282,3

* incl effect aanpassing voorzichtigheidsmarge v.a. 2027

2. Opcenten motorrijtuigenbelasting (MRB)

De gegevens over het wagenpark van onze provincie zijn geactualiseerd aan de hand van de opgaaf van de belastingdienst per 1 januari 2024.

Conform besluitvorming van uw Staten worden de opcenten motorrijtuigenbelasting (MRB) vanaf 2024 weer jaarlijks geïndexeerd conform de CPB-cijfers (februari 2024).

Voor de opbrengsten opcenten MRB is een afslag toegepast op de omvang van het wagenpark (-1%), gezien de ontwikkeling van de omvang en samenstelling van het wagenpark. Er is onder andere een verschuiving zichtbaar van het aantal dieselauto's naar elektrische auto's en voertuigen die op benzine rijden. Als deze verschuiving zich doorzet, betekent dit dat de opbrengsten van opcenten mogelijk gaan dalen.

In de meerjarenraming is nog geen rekening met het vervallen van de vrijstelling van de MRB op elektrische voertuigen. Gezien de politieke ontwikkelingen is het onzeker of en wanneer wordt gestopt met deze vrijstelling. Ook is het onduidelijk of de provincies worden gecompenseerd voor de gedeerde inkomsten die samenhangen met de vrijstelling in 2025. Voor de gedeerde inkomsten t/m 2024 is de provincie wel gecompenseerd. Deze compensatie is verrekend via de algemene uitkering uit het provinciefonds.

Opcenten motorrijtuigenbelasting Bedragen x € 1 mln	2024	2025	2026	2027	2028
Opcenten (punten)	89,6	92,1	94,6	97,0	99,4
Begroting 2024	74.612	76.694	78.776	80.774	82.773
Kadernota 2025	74.823	76.911	78.998	81.003	83.007
Mutatie	211	217	222	229	234

3. Dividend en achtergestelde lening Alliander

Om de energienetten aan te passen moet er door Alliander de komende jaren fors worden geïnvesteerd. Mede als gevolg daarvan is de verwachting dat de uitkering van dividend door Alliander de komende jaren afneemt. In het financieel kader wordt daarom rekening gehouden met een afbouwscenario. Voor 2024 is, op basis van de jaarcijfers 2023 van Alliander, een dividend begroot van € 21,9 mln. Vanaf 2025 daalt het begrote dividend naar € 4,5 mln. In het financieel kader bij de begroting 2024 was nog rekening gehouden met een structurele bate van € 7,5 mln.

In 2021 is een converteerbare lening aan Alliander verstrekt van € 76,5 mln. De jaarlijkse rentebaten van € 1,5 mln. worden toegevoegd aan een reserve ter dekking van de mogelijk lagere dividendinkomsten dan begroot. Deze inkomsten zitten daarmee resultaatneutraal in de begroting. Eind 2023 bedraagt deze reserve € 3,3 mln.

Met het oog de benodigde investeringen van Alliander zoals bovenstaand geschetst, is het te verwachten dat deze lening op termijn wordt omgezet naar aandelenkapitaal. Hiermee komen dan ook de toekomstige rente-inkomsten te vervallen. Omdat deze inkomsten nu 1 op 1 in reserve vloeien heeft dit geen effect op het begrotingsaldo. Wel zal er dan op termijn minder dekking zijn voor eventueel lager dividendopbrengsten.

Provincie Fryslân heeft in 1992 een niet aflosbare achtergestelde lening verstrekt aan een rechtsvoorganger van Alliander (de PEB/ PEGM). De lening heeft een omvang van € 31,8 mln. en Alliander betaalt hierover jaarlijks 8% rente. Alliander heeft aangegeven van de lening af te willen en eind 2021 de hoofdsom aan de provincie overgemaakt. Over de voorwaarden waaronder Alliander de lening mag aflossen is overeenstemming bereikt (Besluitvorming Gedeputeerde Staten 11 april 2023). De afspraken die gemaakt zijn betekenen dat wij nog t/m 2028 een jaarlijkse rentebate realiseren van € 2,5 mln. Vanaf 2029 loopt deze bate dus uit de begroting.

4. Dividend Windpark Fryslân

Op basis van de voorzichtige businesscase scenario ramen we voor het dividend van Windpark Fryslân een structurele inkomst van € 6 mln. Hiervan reserveren we jaarlijks € 1 mln. om richting einde van de exploitatiefase ons aandelenkapitaal (€ 20 mln.) af te kunnen waarden. Daarnaast wordt conform besluitvorming van uw Staten op 26 februari 2020 wordt € 1,67 mln. bestemd voor duurzaamheid en € 1,67 mln. bestemd voor ambitieagenda IJsselmeer. De overige € 1,67 mln. aan rendement komt ten gunste van de algemene middelen.

In het Bestuursakkoord 2023-2027 is afgesproken dat eventuele meeropbrengsten, in tegenstelling tot voorgaande jaren, ook ten gunste van het begrotingsaldo komen.

5. Liquiditeitspositie en effect op rentebaten en -lasten

Op basis van een liquiditeitsprognose is een raming gemaakt van de te verwachten rentebaten. Door de oplopende rente zien we dat er in tegenstelling tot voorgaande jaren weer sprake is van rentebaten uit schatkistbankieren.

Onder andere door de geplande investeringen uit het Bestuursakkoord dalen onze liquiditeiten op termijn en daardoor ook de rentebaten. Voor 2024 is een rentebate ingerekend van € 6,7 mln. Deze loopt terug naar nihil in 2027.

Hierbij is nog geen rekening gehouden met de verwachte middelen voor het FPLG ("de € 150 mln.") waarvan de verwachting is dat deze op relatief korte termijn een positief effect zullen hebben op onze liquiditeitspositie. Dit omdat wij de Rijksbijdrage eerder zullen ontvangen dan dat wij de uitgaven gaan doen. Anderzijds houden we vanwege deze FPLG-middelen ook geen rekening met rentelasten voor het geval we in de toekomst n een leensituatie terecht zouden komen.

B. Lasten

1. Ontwikkeling nominaal (prijsindex)

Door geopolitieke ontwikkelingen zien we fluctuaties in de ontwikkeling van de inflatie . Daarom is ervoor gekozen af te wijken van de werkwijze van voorgaande jaren. De indexering werd normaliter voor het merendeel gebaseerd op de september-circulaire t-1. Vanwege de onzekerheden rondom de ontwikkelingen van de inflatie is er voor gekozen de indexcijfers te ontleen aan de meest recente gegevens van het CPB (februari 2024).

Bij het inrekenen van de indexcijfers wordt tot nu toe een aanvullende opslag toegepast van + 10%. Dit omdat sommige gemeenschappelijke regelingen of samenwerkingsverbanden zoals IPO/SNN/Marrekrite hun eigen indexering kennen welke kan afwijken van degene die wij hanteren. De afgelopen jaren is gebleken dat deze voorzichtigheidsmarge aan de hoge kant is. Jaarlijks valt namelijk het verschil tussen deze reservering en de feitelijke indexering van de structurele lasten vrij in het begrotingssaldo. In het financieel kader is deze opslag daarom aangepast van 10% naar 5%.

Momenteel loopt het IPO onderzoek (uitgevoerd door BMC) naar de prijsontwikkeling van de structurele taken Openbaar vervoer, Beheer en onderhoud wegen/vaarwegen en Natuurbeheer. Dit biedt mogelijk ruimte om met het Rijk tot een hogere vergoeding in het provinciefonds te komen waarmee er mogelijk meer budget beschikbaar komt voor de dekking van de bovengemiddelde prijsstijgingen. Gezien de onzekerheden rondom eventuele compensatie, is niet geanticipeerd op eventuele extra inkomsten.

In onderstaande tabel zijn de indexeringen opgenomen voor zowel de lonen als de goederen/diensten budgetten. Hierbij is tevens aangegeven wat het financiële effect van deze indexering is ten opzichte van de begroting 2024.

Nominaal <i>Bedragen x € 1 mln</i>	2024	2025	2026	2027	2028
Nominaal lonen	5,2%	7,5%	3,8%	4,8%	4,0%
Nominaal goederen en diensten	3,0%	2,3%	2,6%	2,6%	2,5%
Mutatie ten opzichte van de begroting 2024 (€)	-2,4	-3,7	-2,5	-2,9	-3,7

* incl. effect OV-index en GWW-index

2. CAO 2024-2025

De huidige cao heeft een looptijd tot en met 31 december 2023. Werkgevers en vakbonden hebben op 13 maart 2024 een onderhandelingsresultaat bereikt over de cao. De beoogde cao heeft een looptijd van 1 januari 2024 tot 1 juli 2025. Per 1 januari 2024 worden de salarissen nominaal met € 25,- verhoogd en procentueel met 4,25%. Per 1 september 2024 worden de salarissen met 2,5% verhoogd. Daarnaast is nog een aantal aanvullende afspraken gemaakt over o.a. het minimumloon, de stagevergoeding, het PBDI en de arbeidsmarkttoelage.

Voor 2024 en 2025 bedraagt de prijsindex loonvoet sector overheid respectievelijk 5,2% en 4,4%. De nieuwe cao leidt over 2024 en 2025 tot een toename van de salariskosten met circa 10%. Daarbij opgemerkt dat de cao voor 2025 voor een halfjaar geldt. Het is te verwachten dat bij een nieuw af te sluiten cao ook over het tweede halfjaar van 2025 nog afspraken worden gemaakt. Daarom is de index voor de structurele salariskosten voor 2025 verhoogd tot 7,5%. Het structurele effect hiervan is ruim € 3,5 mln.

De indexering op de lonen en salarissen passen we, conform staand beleid, alleen toe op de structurele budgetten (m.n. basiscapaciteit). De tijdelijk budgetten, ook die vanuit het bestuursakkoord, zijn niet meegenomen in de indexering.

Voor de jaren 2026 e.v. wordt de loonstijging weer gebaseerd op de prijsindex loonvoet sector overheid zoals opgenomen in de kerngegevenstabel van het CPB (februari 2024).

3. OV-index

Naast de toenemende indexen voor lonen en goederen en diensten, zien we dat ook prijsindexen voor kosten die samenhangen met de (uitbesteding) van het openbaar vervoer hoger zijn dan eerder aangenomen.

In de overeenkomsten met de vervoerders is namelijk vastgelegd dat deze de LBI (Landelijk Bijdrage Index) index toegekend krijgen. Voor 2023 vindt een afrekening plaats op basis van de definitieve index. Deze ligt voor 2023 hoger (5,43% versus 4,0%) dan waarmee in de begroting rekening is gehouden. Het effect hiervan (circa € 1 mln. structureel) hebben wij meegenomen in het herziene financieel kader.

4. GWW-index

Bij de begroting 2018 is afgesproken de GWW-kosten (Grond-, Weg- en Waterbouw) te indexeren op basis van bbp (prijs). Daarbij is afgesproken deze indexen om de vier jaar te herijken op basis van de werkelijke GWW-indexen. Deze herijking heeft in 2022 plaatsgevonden waarbij de budgetten structureel zijn opgehoogd (totaal circa € 3 mln.).

In lijn met OV-indexen zien we ook dat er afgelopen jaren sprake is van meer dan gemiddelde prijsstijgingen in de GWW-sector. Daarom wordt voorgesteld de frequentie van de herijking van de indexen op basis van de GWW-index te verhogen van vier naar twee jaar. Ten opzichte van de laatste herijking is de GWW-index in vergelijking met de bbp-index met 12,8% extra toegenomen. Wel zien we dat deze stijging afvlakt en de GWW-index de afgelopen periode zelfs iets is gedaald. Er is daarom een afslag gedaan op de opgelopen index. Voor de kadernota is een extra stijging van 10% ingerekend. In het financieel kader leidt deze gewijzigde beleidslijn tot een ophoging van de GWW-budgetten met ruim € 2 mln. structureel ten laste van het begrotingsaldo.

4 ■ Vrij aanwendbare Reserve (VAR) en weerstandsratio

a) Vrij Aanwendbare Reserve

Onderstaand is de ontwikkeling van de VAR schematisch weergegeven. Conform de afspraak met uw Staten vloeit het rekening- en begrotingssaldo aan het eind van het jaar automatisch in de VAR. Het beginsaldo 2024 is incl. het rekeningsaldo 2023 van € 39,1 mln. Tevens is rekening gehouden met de resultaatbestemming voor 2023 van € 0,8 mln. welke bij de vaststelling van de jaarstukken aan uw Staten wordt voorgelegd.

Er is afgesproken dat de minimale stand van de VAR altijd € 10 mln. bedraagt. Daarmee bedraagt de stand van de VAR aan het einde van deze collegeperiode (2027) totaal € 76,4 mln.

VAR	2023	2024	2025	2026	2027
<i>Bedragen x € 1 mln</i>					
Beginsaldo	211,2	200,6	198,4	172,1	132,1
Beschikking over reserve	-48,9	-21,9	-24,3	-37,0	-41,4
Begrotingssaldo		19,6	-2,0	-2,9	-4,3
Rekeningresultaat 2023*	38,3				
Stand ultimo	200,6	198,4	172,1	132,1	86,4
Minimale stand VAR					-10,0
Stand VAR ná mutaties	200,6	198,4	172,1	132,1	76,4

* cijfers nog vast te stellen door Provinciale Staten

In onderstaande tabel is de beschikking over de reserve weergegeven. Bij de begroting 2024 is meerjarig over de reserves beschikt om de negatieve begrotingssaldi door de verwerking van het Bestuursakkoord aan te vullen.

Vorming van en beschikking over reserve	2023	2024	2025	2026	2027
<i>Bedragen x € 1 mln</i>					
Beschikking over reserve					
Begroting 2020: dekking negatief begrotingssaldo	48,9	1,0	0,0	0,0	0,0
Begroting 2022: dekking negatief begrotingssaldo		1,5	0,0	0,0	0,0
Begroting 2024: dekking negatief begrotingssaldo		19,3	24,3	37,0	41,4
Totaal	48,9	21,9	24,3	37,0	41,4

b) Weerstandsratio

Bij de jaarstukken 2023 is via de paragraaf weerstandsvermogen de weerstandsratio herijkt. Als we rekening houden met de begrotingssaldi uit deze kadernota, dan is de weerstandsratio afgerond 1,3 Dit betekent dat meevallers in eerste instantie terugvloeien in de VAR zodat beschikbare weerstandscapaciteit hoger wordt en minimaal de ondergrens van 1,4 wordt gerealiseerd. Om de ratio te halen van 1,4 moet de VAR nog worden aangevuld met circa € 21 mln.

